

Rokay Péter

BESZÉLT-E MAGYARUL MARCHIAI JAKAB?

A dél-magyarországi huszita mozgalom már mintegy évszázada foglalkoztatja a magyar történetírást.¹ Az evvel a kérdéssel foglalkozó tudósok figyelme nem utolsó sorban a mozgalom főszereplői felé irányult, még pedig tekintet nélkül arra, hogy azok milyen szerepet játszottak a huszitizmus dél-magyarországi megjelenése folyamán. A források elégtelen ismerete miatt azonban hiányos, sőt téves képet alkottak róluk. Ez történt Kamanci Balázssal és Marchiai Jakabbal is. Kamanci Baláznak a huszita mozgalomban játszott szerepét és egyáltalán életkörülményeit azonban az idők folyamán tisztázta a kutatás.² Némely Marchiai Jakabra vonatkozó valótlan állítást viszont, annak ellenére, hogy időközben életrajzát is megírták, máig sem helyesbített a történetírás.³ Így ma sincs teljesen tisztázva Marchiai Jakab személyes tulajdonságainak szerepe a husziták térítése terén elért eredményeiben.

Marchiai Jakab kétségtelenül rendkívüli egyénisége mély benyomást gyakorolt már kortársaira. Az a fanatizmussal határos buzgalom, mellyel Magyarországon az eretnekek és szakadárok ellen küzdött, kivívta számára a katolikus egyház hivatalos köreinek és az azokhoz közel állóknak osztatlan elismerését. Ezek nem győzik dicsérni a hittérítés terén elért sikereiért. Habár a kritikai történetírás világosan felismerte Marchiai Jakab sikerének valódi eszközeit, a korabeli források hajlamokas azt részben személyes adottságainak tulajdonítani.⁴ Ezek elsősorban szónoki képességeit magasztalják. A kalocsai káptalan jelentése például Jakab magyarországi tevékenységéről szólva megállapítja, hogy a tévedéseket szent beszédének igéjével irtotta ki.⁵ György esztergomi érsek néhány nappal később kelt nyilatkozata szerint Jakab, Isten igéjét és az igaz hitet hirdetve térítette vissza az eretnekek és szakadárok sokaságát.⁶ Hasonlóan ír az inkvizítor működéséről Jakab szerémi püspök is.⁷ János váradi püspök, Marchiai Jakab rendtársa pedig, ennek érdemeit méltató levelében, prédikációit oly eredményesnek nyilvánítja, mintha maga szent Pál állt volna oldala mellett.⁸

A kortársak véleményét a történetírás a maga részéről megtoldotta avval az állítással, mely szerint Marchiai Jakab beszédeinek hatásához hozzájárult az a körülmény is, hogy azokat a nép nyelvén tartotta. Tudomásunk szerint Schönherr Gyula említi először Jakabnak „a nép nyelv-

vén tartott lángoló” szónoklatait.⁹ Schönherr ez állítását tette alkalmasint magáévá Tóth-Szabó Pál a magyarországi huszita mozgalmakat tanulmányozó művében.¹⁰ Nem kétséges, hogy ezek a történészek a „nép nyelve” megjelölés alatt a magyar nyelvet értették. A nép nyelvének a magyar nyelvvel történt azonosítását teljesen egyértelművé teszi az a körülmény, hogy Schönherr közvetlenül ez állítása előtt magyar huszitákról beszél, más nemzetiségekről viszont evvel a kérdéssel kapcsolatban egyáltalán nem tesz említést.¹¹ Ezek szerint Schönherr és Tóth-Szabó, Marchiai Jakabról azt állítják, hogy térítőkörútján magyar nyelven szónokolt. Ez az állítás azonban nem alapul forrásadaton, vagy legalább is az említett tudósok ilyenre nem hivatkoznak.

Ez a körülmény már eleve bizalmatlaná teszi a történészeket és óvatosságra int az ebben a kérdésben történő állásfoglalásnál. Valószínűleg legalább részben ez az oka, miszerint a Marchiai Jakab működését tárgyaló újabbkeletű tanulmányok nem térnek ki arra a kérdésre, hogy milyen nyelven beszélt Marchiai Jakab magyarországi működése folyamán.¹²

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy találgatások helyett mégis teljes bizonyossággal válaszolhatunk arra a kérdésre; beszélt-e magyarul Marchiai Jakab? A feleletet egy, a huszita mozgalmak ismerete szempontjából elsődrendű fontosságú, de annak dél-magyarországi megjelenésével foglalkozó történészek által kiaknázatlan forráskiadványban megjelent, pársoros följegyzés adja meg. Ez a följegyzés Aegidius Carleriitől, a bázeli zsinat egyik résztvevőjétől származik.

Miután a bázeli zsinat elhatározta, hogy lépéseket tesz a cseh huszitákkal történő kibékülés érdekében, 1435-ben egy delegációt küldött Magyarországra avval a feladattal, hogy a husziták képviselőivel az egyesülés módozatairól tárgyaljon. A Filibert coutance-i püspök vezette küldöttségnek Gilles Charlier, latinosított nevén Aegidius Carlerii, cambrai-i kanonok is tagja volt.¹⁴ A harmadik tárgyaló fél, az ebben a kérdésben cseh uralkodóként érdekelt Zsigmond német—római császár és magyar király pedig 1435 december elején meghívta a tárgyalásokra a kiváló teológiai képzettségű Marchiai Jakabot.¹⁵ Jakab nemsokára tényleg megjelent a tárgyalások színhelyén Székesfehérvárott, ahol rövid idő alatt magára vonta a többi résztvevő figyelmét. Nem mindennapi egyénisége Aegidius érdeklődését is felkeltette. Ő aztán naplójában rögzítette Jakabról szerzett benyomásait.

Aegidius naplójában megjegyzi, hogy Jakab székesfehérvári tartózkodása idején mindennap prédikált, majd hozzáfűzi: „predicat... in latino et habebat interpretem qui in hungarica verba sua exponebat”.¹⁶ Aegidius Carlerii közlése annyira egyértelmű, hogy önmagában megdőnti a Jakabnak magyarul mondott beszédeiről szóló állításokat. Nem kétséges ui., hogy ha Jakab 1435 végén, illetve 1436 elején még nem beszélt magyarul, mindössze néhány hónap múlva, amennyi székesfehérvári tartózkodása és térítőkörútja közt eltelt, nem szónokolhatott ezen a nyelven.¹⁷ Alapul véve tehát Aegidius Carlerii közlését le-szögezhetjük, miszerint Marchiai Jakab nem beszélt magyarul.

JEGYZETEK

- ¹ Hunfalvy P., A magyar huszitákról, Budapesti Szemle, 45 (1886), 460.
- ² Kardos T., A huszita mozgalmak és Hunyadi Mátyás szerepe a magyar nemzeti egyház kialakításában, Századok, 1950, 138—139.
- ³ Burka K., Marchiai Szt. Jakab, Katholikus Szemle, 38 (1924), 280—291; 339—352. Mellőztem a tanulmányom tárgyának szempontjából közömbös olasz nyelvű életrajzok felsorolását.
- ⁴ Schönherr Gy., Az Anjou-ház örökösei, (Szilágyi S., A magyar nemzet története, III), Budapest, 1895, 599. Marchiai Jakab működéséről szólva Schönherr Gyula például megjegyzi „Jakab sz. szónoklatai, de még inkább a fegyverek hatalma nagy sikereket értek el”.
- ⁵ Fejér G., Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, X/VII. Buda, 1843, 813.
- ⁶ Fejér, X/7, 814.
- ⁷ Fejér, X/7, 882—885.
- ⁸ Fejér, X/7, 811.
- ⁹ Schönherr, i. m. 599.
- ¹⁰ Tóth-Szabó P., A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917, 157.
- ¹¹ Schönherr, i. m., 598—599. Itt jegyezzük meg, hogy Hunfalvy Pál hajlamos volt Marchiai Jakabot magát is magyarnak tekinteni. Hunfalvy P., Az oláhok története, II, Budapest, 1894, 73. Ezt a téves állítást Tóth-Szabó Pál cáfolta meg. Tóth-Szabó, i. m., 155.
- ¹² Székely Gy., A huszitizmus és a magyar nép, Századok, 1956, 557—559.
- ¹³ Aegidii Carlerii Liber de legationibus, Quinta legatio (1435), Monumenta Conciliorum generalium saeculi decimi quinti, Concilium Basiliense, I, Vindobonae, 1857, 676.
- ¹⁴ Lexikon für Theologie und Kirche, I, Herder, Freiburg, 1957², s. v. Aegidius Carlerii.
- ¹⁵ Fejér, X/7, 676; Ferrendžin E., Acta Bosnae potissimum ecclesiastica, Zagreb, 1892, 148; Köller J., Historia episcopatus Quinqueecclesiarum, III, Posonii, 17, 350; Tóth-Szabó, i. m., 156.
- ¹⁶ Aegidii Carlerii Liber, 676. Ez az adat régóta ismert a történetírás előtt, de az itt említett olasz szerzetest az eddigi írók nem azonosították Marchiai Jakabbal. (Asbóth J., A bosnyák bogumilek az Árpádok, Anjouk és Hunyadiak korában. Budapesti Szemle, 41, 1885, 191; Thallóczy L., Jajca (bánság, vár és város) története, Budapest, 1915, LII—LIII.). Ezt azonban Zsigmond meghívója bizonyossá teszi.
- ¹⁷ Marchiai Jakab hittérítői működése Magyarországon 1436 februárjában kezdődött. Fejér, X/7, 794.

REZIME

DA LI JE JAKOV MARKIJAI GOVORIO MAĐARSKI?

Autor na osnovu jedne još nedovoljno iskorišćene izvorne građe dokazuje da zloglasni inkvizitor Jakov Markijai (Marchiai) nije govorio mađarski jezik, suprotno pretpostavci pojedinih istoričara. Izvor, odlomak iz dnevnika kanonika iz Kambre, Egidija Karliera (Gilles Charlier) spominje jednog talijanskog redovnika koji je boravio na mađarskom kraljevskom dvoru te su njegove besede bile uperene protiv jeretika. Poznato je da je kralj Sigismund decembra 1435. godine pozvao Jakova Markijajia u Sekešfehervar. S obzirom da izvori ne znaju za drugog talijanskog redovnika na dvoru kralja Sigismunda, pomenuti redovnik se može poistovetiti sa Jakovom Markijajem. To čini neopornim i samo držanje pomenutog redovnika naspram kralja Tvrtka II, što je karakteristično držanju Jakova uopšte. S obzirom da Egidij izrazito tvrdi u vezi Jakova (koga je autor poistovetio sa pomenutim redovnikom) da je latinski propovedao te da ga je tumač prevodio na mađarski, nije verovatno da je za mesec ili dva (pre no što je pošao na svoje misionarsko kružno putovanje) toliko savladao mađarski jezik da bi mogao propovedati na tom jeziku.